

WHAT PROPAGANDA CAN TEACH US

Ruxandra Buluc and Ciprian Pripoae-Șerbănescu

Assoc. Prof., PhD, Junior Lecturer, PhD - "Carol I" National Defense University, Bucharest

Abstract: In the last decade, international scene is witnessing some of the most substantial technological and socio-political evolutions with a massive transformative potential. The occurrence of hostile informational actions associated with disinformation, manipulation or propaganda, practiced by various agents, have brought into focus the fragility and vulnerability of the mechanisms which enables the functioning of the current European project. It is the purpose of this article to investigate the psychological mechanisms that leverage the efficiency of strategic communication and their connection with the social features that ensures social security and stability. Through this analysis we intend to explore the role of social identity in the elaboration of a country project in the context of globalization.

Keywords: Security, propaganda, social identity, beliefs, bi-logic

Introducere

Sub presiunea transformărilor tehnologice și a evoluțiilor politico-ideologice, societatea globală parcurge o tranziție rapidă către un sistem de rețele sociale hipercomplexe și hiperintegrate. Democratizarea accesului la informații, libertatea de expresie asociată promovării drepturilor omului creează premisele dezvoltării unei veritabile ideologii a individualismului, individualism recunoscut de unele analize¹ drept unul din factorii esențiali ai viitoarelor evoluții sociale și megatendință a acestui secol.

Evoluția sistemelor de comunicare digitală a permis adresarea directă, nemijlocită către individ a mesajelor diverselor entități, un rol semnificativ crescut avându-l cele non-statale. Așezarea individului în centrul preocupărilor de influențare asociată deplasării centrului de greutate dinspre stat către individ a fost realizată și în reconceptualizarea securității, una dintre cele mai clare expresii ale acestei tendințe fiind conținută în lucrările lui Mary Kaldor². În paradigma securității umane propusă de Kaldor, individul este referențial central de la care trebuie să fie inițiată redefinirea securității sau natura amenințărilor. Este propusă astfel o redefinire a naturii conflictelor, dinspre disputa dintre state asupra suveranității unui teritoriu, către noile tipuri de conflicte în care accentul cade pe amenințările interne, pe problemele generate de raportul dintre procesele de integrare și cele de fragmentare, precum și pe cea a dinamicii dintre omogenizarea și diversificarea societății.

Aceste procese ce pun accentul pe tensiunea dintre nevoile și interesele individului și cele naționale se regăsesc cu intensități variabile în funcționarea socio-politică a oricărui stat. Ceea ce

¹Future State 2030: The global megatrends shaping governments - Mowat Centre, School of Public Policy & Governance, University of Toronto, p.18;

²Mary, Kaldor. *New and old wars: Organised violence in a global era*. John Wiley & Sons, 2013.

diferențiază însă regimurile liberale de cele iliberale este tocmai preocuparea constantă a instituțiilor celor dintâi de a armoniza, de a găsi un echilibru între nevoile individuale și cele colective. Acest aspect esențial ce ține de administrarea diversității și a complexității societăților democratice a fost însă sesizat și transformat în vulnerabilitate la adresa securității statelor liberale de acțiunile informaționale ostile desfășurate prin diverse forme de comunicare publică de diverse entități, statale sau non-statale. Mai mult, la nivel comunitar regional, proiectul politic și economic al UE pare să fie vizat de efortul dirijat al campaniilor informaționale ostile. Fiind un proiect democratic comun bazat pe armonizarea valorilor din societăți atât de diferite, pericolul fragmentării sau chiar a disoluției este și mai ridicat, acest potențial fiind tot mai vizibil în această perioadă când mișcările naționaliste³, centrifuge par a câștiga în impetuoșitate.

În cele ce urmează, dată fiind relevanța raporturilor individului cu societatea și cu mediul comunicațional, vom examina natura mecanismelor psiho-sociale activate de acțiunile informaționale ostile, precum și tipul de intervenție adecvată pentru a combate efectele insidioase ale unor astfel de acțiuni. Vom sublinia relevanța convingerilor, a imaginarului colectiv și a inconștientului în decriptarea transformărilor induse la nivel social de acțiunile informaționale ostile.

Discursul public, rețelele de convingeri și influențarea socială

Fiind condiționată de actul interpretării relației pe care individul o are cu mediul, semnificația securității a evoluat și va continua să evolueze cu specificul mediului de referință, dar mai ales odată cu conținutul discursului despre acest mediu.

Societatea ca sistem dinamic, viu este modelată atât de practici sociale concrete, cât și de forțe invizibile, subiective ce iau forma convingerilor sau a credințelor vehiculate prin discursul public. Doar prin luarea în considerare a acestor forțe ce asigură liantul social, prin care se creează sens și este semnificată relația cu celălalt, putem înțelege întregul spectru de amenințări la adresa securității naționale, relevanța dimensiunii informațional-comunicațională a confruntării.

Importanța discursului public se regăsește în corelarea sa intimă cu structura socială, aceasta fiind spațiul de manifestare a intereselor diverșilor actori și de cristalizare a identităților sociale. La nivelul discursului public se pot astfel repera convingerile despre structura socială și asimetriile în ceea ce privește statusul social sau accesul la resurse. Discursul public nu este doar o oglindă a societății, ci mai mult, un instrument pragmatic de intervenție în societate, prin intermediul acestuia realizându-se manipularea reprezentărilor sociale și a convingerilor personale. Prin discursul public este construită legitimitatea existenței unor asimetrii în distribuirea puterii, Pierre Bourdieu⁴ fiind cât se poate de convingător atunci când folosește sintagma puterii simbolice pentru a indica modul în care discursul public contribuie la perpetuarea structurilor sociale.

Asimetria nu este însă doar o caracteristică a raporturilor sociale, ci și una din cele două fațete ale funcționării mentale. Așa cum vom arăta, reversul acestei trăsături, simetria și simetrizarea ca proces, pot sta la baza explicării psihologice atât a seducției exercitate de comunism în multe segmente ale societății umane, prin iluzia egalitarismului, cât și a succesului acțiunilor de dezinformare, manipulare și de propagandă.

Premisa fundamentală de la care trebuie să pornim în analiza influențării sociale este cea a extinderii resurselor explicative a transformărilor induse de diversele forme ale discursului public prin

³https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2017/04/26/hungary-and-poland-are-making-a-mockery-of-europe/?noredirect=on&utm_term=.94eec72da1be, accesat la 05.05.2018

⁴ Pierre, Bourdieu. *Language and symbolic power*. Harvard University Press, 1991

luarea în considerare a tuturor formelor de gândire implicate în actul interpretării, atât a celor conștiente, explicite, verbalizabile, cât și a celor subconștiente, automate, implicite. Pentru a ajunge la înțelegerea determinismului exercitat de structurile subconștiente ce mediază generarea sensului avem la dispoziție metodele introspectivă și teoriile specifice fenomenologiei sau psihanalizei, precum și ultimele descoperiri ale neuroștiințelor.

Elementul teoretic care deschide posibilitatea interpretării influențării sociale dincolo de limitele raționalului este reprezentat de convingeri și de rețelele de convingeri. Legătura acestora cu aspectele relaționale-interacționale este realizată în registrul psihologiei socio-culturale prin reprezentările sociale, acestea fiind spațiul mental de sinteză atât a dimensiunii acțional-comportamentale, cât și a convingerilor, a credințelor, ambele cu impact și cu consecințe la nivel social.

Ceea ce conturează rolul sistemelor de convingeri în dinamica interacțională și le oferă relevanță în înțelegerea funcționării influențării sociale este caracterul lor absolut, preponderent automat și irațional. Așa cum vom detalia, acest irațional nu trebuie însă interpretat drept opusul raționalului sau prin lipsa de sens, ci prin existența unei alte logici de generare a sensului, diferită de cea clasică.

Convingerile se organizează în rețele de convingeri a căror caracteristică fundamentală este coerența lor internă și nu în mod necesar corespondența lor cu realitatea. Odată consolidate, seturile de convingeri devin stabile și esențiale în formularea de ipoteze și explicații personale despre funcționarea mediului social. Astfel, Michel Bataille⁵ asociază convingerile, ca elementele centrale ale reprezentărilor sociale, unei funcții generative de sens prin caracterul lor abstract, simbolic și polisemantic. Mai mult, depărtarea de rigurozitatea funcționării raționale este sugerată de asocierea convingerilor cu euristicile cognitive, acestea fiind definite drept procese de selectare și simplificare a informațiilor din mediul de referință. Prin această asociere sunt generate clustere de convingeri denumite axiome sociale⁶. Prin rolul de a genera sens și de a organiza interacțiunile sociale prin selectarea informațiilor relevante, convingerile pot fi asociate cu cultura unei comunități.

Importanța sistemului de convingeri pentru înțelegerea relației discursului social cu interacțiunile sociale este dată de nivelul ridicat al angajamentului individual față de aceste convingeri ce devin esențiale pentru identitatea sa socială. Odată stabilite, sistemele de convingeri devin imune la fapte sau la argumente logice și mai mult, afectele negative generate de solicitarea unor potențiale reconfigurări sunt proiectate asupra surselor de informații care pun în pericol stabilitatea sistemului de convingeri. Nevoia de protejare împotriva oricăror influențe care ar evoca nevoia de restructurare a sistemului de convingeri a individului creează premisele explicative a fenomenelor de respingere sau chiar de ură față de un generic „celălalt”, față de ceea ce este străin. Aceste aspecte de respingere a „străinului”, indiferent de forma pe care acesta o are, sunt vizibile tot mai pregnant în discursul politic actual, marcând o reîntoarcere către xenofobie, rasism, etnocentrism, naționalism, fundamentalism religios.

Sistemul de convingeri este asociat cu domeniul imaginarului, un spațiu mental reprezentational a cărui organizare depășește limitele impuse de experiența cu realitatea sau constrângerile legăturilor deductive impuse de gândirea rațională⁷. Imaginarul este omniprezent, fiind expresia proiecției aspectelor subiective asupra realității, funcția primordială fiind aceea de a crea iluzia controlului față de

⁵Michel, Bataille. *Un noyau peut-il ne pas être central*. In C. Garnier and W. Doise (eds.), *Les représentations sociales, balisage du Domaine d'Etude*. Montréal, Editions Nouvelles, 2002.

⁶Harry, Triandis. *The analysis of subjective culture*, 1972

⁷Patlagean, Evelyne, *L'histoire de l'imaginaire*, La Nouvelle Histoire, Editions Retz, Paris, 1978, pp. 249-269

realitate folosind mecanismele simbolizării și a proiecției. La nivelul imaginarului caracterizat de non-verificabilitate și de lipsa timpului sunt reproduse sistemele de credințe, miturile și ideologiile. La nivelul imaginarului se dobândește sentimentul similarității, familiaritatea cu mediul de referință, creându-se astfel bazele cooperării și adeziunii la o comunitate. Adresându-se problematicii imaginarului, Gilbert Durand⁸ a subliniat existența unei logici diferite ce caracterizează funcționarea domeniul imaginarului, una care favorizează similaritatea, diminuând diferențele. Dacă la aceste observații adăugăm ideea lui Robert D. Stolorow conform căreia ideologiile totalitare își au originile în cadrul creat de o iluzie metafizică⁹, putem astfel să explicăm seducția exercitată de societatea egalitaristă promisă de ideologia comunistă și să legitimăm interpretarea ideologiilor drept mitologii secularizate. Semnificative pentru relevanța utilizării imaginarului și a sistemului de credințe în procesele de influențare socială sunt și teoriile impactului social dinamic¹⁰ și cea a așteptărilor¹¹. Astfel, pentru autorii acestor teorii pentru o bună explicație a mecanismelor de influențare socială este esențială luarea în considerare a prezenței sau a acțiunilor *imagine* a actorilor sociali, precum și a așteptărilor față de performanțele acestora.

De asemenea, la nivelul conceptualizării fenomenelor care au condus la apariția statului național, imaginarul și convingerile își regăsesc relevanța prin intermediul teoriei etno-simbolice a cărui inițiator este Anthony Smith¹². Acesta susține că originea națiunilor trebuie explicată prin grupurile etnice, națiunea fiind un grup social al cărui element central ce explică continuitatea și persistența este cultura comună (mituri, obiceiuri, ritualuri, tradiții sau simboluri) asociată unui trecut și teritoriu comun. Autorul subliniază astfel rolul central al proceselor de identificare a membrilor unei națiuni cu o moștenire culturală comună ce împărtășesc aceleași convingeri și practici sociale. Astfel, individul dobândește un sentiment de apartenență nu doar la un spațiu fizic, de civilizație, ci mai mult, la un spațiu mental caracterizat de familiaritate, similaritate și predictibilitate. Prin afilierea la o comunitate individul dobândește acces nu doar la resursele fizice, ci mai ales la cele simbolice, ceea ce contribuie la cristalizarea identității sale sociale.

Rolul esențial al culturii, precum și importanța dimensiunii simbolice în proiectarea acțiunilor ofensive, asimetrice cu caracter non-kinetic, informațional este subliniată de acțiunile subversive purtate de Rusia în Europa. Acestea vizează ducerea unui veritabil război culturologic prin folosirea mijloacelor comunicaționale, vizând ”obiective regresive sau progresive în sfera științei, educației, pastorală, arte, limbă națională, religie și modurile tradiționale de viață. folosind acțiuni coercitive sau contra-acțiuni.”¹³ În acest sens, acțiunile Rusiei sunt similare celor purtate de ISIS, vizând exploatarea complexității și a diversității societăților occidentale, a caracteristicilor regimurilor liberale ce sunt transformate în vulnerabilități.

Dinamica convingerilor și logica subconștientului

⁸ Durand, Gilbert. *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*, PUF, Paris, 1960,

⁹ Robert, Stolorow. *Phenomenology and Metaphysical Realism*, 2018, p. 2

¹⁰ Latané, Bibb. *Dynamic social impact: The creation of culture by communication*, Journal of Communication 46.4, (1996) :13-25

¹¹ Berger, Joseph, Susan J. Rosenholtz, Morris Zelditch. *Status organizing processes*. Annual review of sociology, 1980, pp. 479-508

¹² Anthony, Smith. *Nationalism and Modernism*, Routledge, 1998, p.192

¹³ V. Kvachkov, Спецназ России (Russia's Special Purpose Forces) *Voyennaya Literatura*, 2004, http://militera.lib.ru/science/kvachkov_vv/index.html, accesat la 01.05.2018.

Pentru a ajunge însă la mecanismele psihologice care explică atât structurarea socială, cât și eficiența acțiunilor informaționale ostile, trebuie să analizăm natura „logicii” care guvernează funcționarea imaginarului și organizarea structurii sistemului de convingeri. Astfel, ne vom concentra analiza pe modul de funcționare a subconștientului, depășind definițiile simpliste și neproductive ale acestuia ce se limitează la a sublinia caracterul irațional sau haotic al acestuia, subconștientul fiind dimensiunea mentală unde se prelucrează convingerile, credințele sau obiectele imaginarului.

Poate cea mai pertinentă abordare a acestei „logici” a non-conștientului prin care se încearcă să se dea sens specificului prelucrărilor informaționale produse în acest spațiu mental este teoria „bi-logicii” a psihologului și psihanalistului chilian Ignacio Matte Blanco¹⁴. Această organizare a funcționării minții, *bi-logica*, a fost inclusă de teoreticienii actuali în categoria logicilor non-clasice. Această teorie postulează existența unei mixturi de logică clasică, aristoteliană cu una non-clasică caracterizată de existența a două procese fundamentale, generalizarea și simetrizarea. Autorul subliniază astfel un aspect larg acceptat de practica sesiunilor psihanalitice, acela că succesiunea secvențelor mentale exprimate în asocierile libere nu urmează modelul normativ al logicii clasice, aceasta fiind alterată de funcția inconștientului. Acest amestec de rațional și de logică a afectelor este bine reprezentat în explicarea metaforei și a simbolismului, a relației dintre sensul manifest al mesajelor și cel latent, figurativ. Putem astfel accepta existența unui plan secundar de interpretare a sensului mesajelor și implicit a caracterului disimulat al comunicării persuasive sau a manipulării.

Ignacio Matte Blanco, asemenea lui Sigmund Freud, considera că dimensiunea inconștientă a minții reprezintă starea primordială a acesteia în timp ce conștientul este doar un derivat al celei dintâi. Limitele conștientului devin vizibile în capacitatea acestuia de a opera doar cu elemente discrete, distincte, între care se definesc diverse tipuri de relații. Ceea ce mai definește conștientul este liniaritatea, secvențialitatea și imposibilitatea acestuia de a conține proprietățile infinite, implicite ale obiectelor sau ale experienței, în timp ce inconștientul, în concepția autorului, nu operează cu obiecte, ci doar cu funcții propoziționale care generează clase de obiecte. În lucrarea *The Unconscious as Infinite Sets. An essay in bi-logic* autorul propune ideea că, spre deosebire de conștient, unde funcționarea mentală a eului este dominată de asimetrie, inconștientul este marcat de simetrie, de o preferință pentru identitate și concomitență și de o aversiune pentru diferențe. Funcționarea inconștientului reprezentată de procesul primar poate astfel să fie redusă la principiul generalizării și cel al simetriei astfel:

1. Principiul generalizării enunță că „logica” inconștientului nu ia în considerare indivizii ca atare, ci doar ca membrii ai unor clase sau categorii precum și relațiile dintre acestea;

2. Principiul simetriei indică faptul că inconștientul tratează orice relație ca fiind identică cu opusul ei, orice relație fiind astfel simetrică, reversibilă. Prin această simetrizare între elementele unei aceleiași clase nu mai sunt operate distincții.

Funcționarea mentală zilnică este, în concepția lui Matte Blanco, un amestec variabil de funcționare simetrică și asimetrică în care ponderea acestora este permanent fluctuantă în funcție de context. Matte Blanco identifică astfel cinci niveluri ale experienței caracterizate de ponderi diferite ale amestecului celor două tipuri de logică. Astfel, primul nivel este cel al funcționării mentale caracterizate de cea mai mare asimetrie, sofisticare și raționalitate a comportamentului, nivel specific acțiunilor complexe din starea vigیلă iar ultimul strat, cel mai profund este caracterizat de nivelul cel mai ridicat de simetrizare în care se tinde către indivizibilitate și atemporalitate, aspecte care sunt asociate funcționării onirice, a celei psihotice, a diferențierii minime sau inexistente dintre real sau imaginar, dintre sine și lume.

¹⁴ Ignacio, Matte Blanco. *The unconscious as infinite sets: An essay in bi-logic*. Karnac Books, 1998

Conceptualizarea funcționării minții prin folosirea modelului bi-logicii este utilă și relevantă pentru explicarea naturii umane și a unor aspecte esențiale ale structurării și funcționării societății umane. Astfel, putem înțelege atât dialectica egalitarism-individualism ce se află în centrul ideologiilor politice, cât și funcționarea mecanismelor persuasive prezente în diversele forme ale comunicării de influențare. Prin fenomenul de simetrizare sine-celălalt inconștientul dobândește un rol explicativ central în transformarea regresivă a identității sociale către congruență și similaritate cu celălalt. Operând la nivel subconștient, principiul simetrizării induce un caracter de firesc, de natural tendințelor spre omogenizare și egalitarism social. Putem astfel explica seducția constantă exercitată de egalitarism în societatea umană, precum și rezonanța discursurilor celor care promovează ideea de justiție socială. Așa cum remarcă Thierry Wolton¹⁵, comunismul a avut succes prin nașterea unei speranțe formidabile, cea a egalitarismului social, orice formă de negare a acesteia, explicită sau implicită, poziționând inițiatorul într-o poziție detestabilă.

În planul comunicării persuasive, prin asocierea afectelor cu inconștientul, Ignacio Matte Blanco¹⁶ anticipează teoriile comunicaționale ale lui Anthony Pratkanis și Robert Cialdini. Definite ca expresie a funcționării inconștientului, afectele devin esențiale în explicarea simetrizării sau în învingerea rezistenței, precum și în ceea ce Cialdini considera regula numărul unu a persuasiunii, reciprocitatea. Astfel, ceea ce este asociat de Cialdini prin întoarcerea serviciului făcut¹⁷ și de Pratkanis cu depășirea celor trei forme de rezistență – reactanța, scepticismul și inerția – este, în interpretarea noastră, o constrângere a funcționării mentale operată prin deplasarea acesteia de pe un nivel superior, preponderent rațional, incompatibil cu semioza afectivă, către un nivel bazal, primar, inconștient caracterizat de simetrizare, de odiminuare a funcționării raționale, a gândirii critice și a diferențierii identitare.

Rolul simetrizării operate de funcția inconștientului în realizarea persuasiunii este evocat de elementul central al majorității acțiunilor informaționale ostile desfășurate de Rusia în Europa și anume strategia *relativizării*. Prin relativizare, înțeleasă drept omogenizare și nediferențiere, se pune sub semnul întrebării valorilor curente¹⁸, convingerile, reprezentările și practicile sociale și instituționale. Prin excluderea experților din domeniile de referință se contribuie la o relativizare a înțelegerii în dezbaterile publice, spațiile de exprimare publică fiind populate de voci și opinii partizane și neprofesioniste. Invocând acțiuni desfășurate de mass-media occidentală, propaganda rusă compromite ideea de adevăr și de obiectivitate¹⁹, scopul fundamental fiind acela de creare a *confuziei* în interpretarea cauzalității evenimentelor și a fenomenelor sociale. Apelând la „logica” tendențioasă și simplificatoare a subconștientului, acțiunile informaționale ostile fac imposibilă gândirea complexă, sistemică, nuanțată ce permite înțelegerea adecvată a realității sociale. Prin tehnicile simplificării, a confirmării și repetiției²⁰, acțiunile informaționale ostile vizează tocmai eludarea gândirii critice, interogative și stimularea rețelelor de convingeri deja existente, o rețea controlată de logica afectelor.

¹⁵ Adrian George, Matus. *Thierry Wolton, Une histoire mondiale du communisme*. Les Bourreaux, Essai d'investigation historique. Editions Bernard Grasset, Paris, 2015

¹⁶ Ignacio, Matte-Blanco. *Thinking, feeling, and being*. Routledge, 2003

¹⁷ ceea ce Robert Cialdini consideră că urâsc oamenii (de a rămâne datori) este în interpretarea noastră expresia tendinței inconștiente către nediferențiere, de simetrizare a relației

¹⁸ semnificative sunt încercările Rusiei de a submina unitatea statelor europene prin relativizarea sau atacarea valorilor democratice sau liberale.

¹⁹ Dmitry Kiselyov, directorul Russia Today: “Obiectivitatea nu există. Nu există publicație în lume care să fie obiectivă. Este CNN obiectiv? Nu. Este BBC obiectiv? Nu. Obiectivitatea este un mit pe care ei ni-l propun și pe care ni-l impun”

²⁰ Volodymyr N. Shemayev, *Cognitive Approach to Modeling Reflexive Control in Socio- Economic Systems*, in: Information and Security, No 22, 2007

La nivel acțional este diminuată capacitatea individului de a se mai angaja în proiecte colective sau chiar de a se mai mobiliza în caz de conflict armat.

Desfășurate pe o perioadă lungă de timp, sprijinite de „vocile prietenoase”²¹ din interiorul societății vizate, acțiunile informaționale ostile au potențialul de altera reprezentările sociale, identitatea socială a indivizilor în sensul revizuirii importanței raporturilor dintre apartenența la familie, clan²², etnie sau națiune. Prin inducerea unei anxietăți sau chiar nemulțumiri față de proiectul multinațional al UE, corelată cu o mișcare centrifugă către naționalism, se creează potențialul accentuării acelor dimensiuni identitare asociate revizionismului, localismului, închiderii, respingerii valorilor universale. Prin inducerea suspiciunii sau chiar a ostilității față de ceea ce este străin²³ se creează o cultură a resentimentului și a proiectării responsabilității în sarcina celuilalt, a străinului. În contextul curentului globalizării, un proiect de țară bazat pe identități sociale dezvoltate în cochilia iluzoriu protectivă a localismului exprimă indirect incapacitatea de adaptare ce va conduce inevitabil la marginalizarea acelei societăți, la poziționarea ei în periferia civilizației.

În acest context, devine relevant rolul educației ca factor esențial în punerea bazelor culturii de securitate. Având drept scop crearea unui stil de gândire sistemic, dezvoltarea unei personalități autentice a viitorului adult și nu acumularea sterilă de informații, eforturile cumulate ale școlii și ale familiei vor conduce la formarea unor indivizi capabili de o înțelegere complexă a societății, integrați social, capabili să-și asume responsabilități. Punând în centrul educației dezvoltarea autocunoașterii, a autocontrolului, a gândirii critice vom putea lăsa societății cetățeni independenți, autonomi, greu de manipulat. Prin emanciparea mentală a individului, educația va contribui astfel la extragerea acestuia din seducția exercitată de utopiile ideologice ce urmăresc restaurarea iluziei egalitarismului și a nediferențierii.

Concluzii

Societatea globală contemporană este marcată de o multiplicare a actorilor relevanți în generarea stării de securitate, de o permanentă confruntare a ideilor și convingerilor. Accesul unor entități non-statale la aceste resurse informaționale ce au în centrul lor aspecte de natură psihologică, identitară creează premisele unei veritabile revoluții în ceea ce privește distribuirea capacității de influențare socială. Țintit de toate formele de comunicare publică, individul este împins spre narcisism, prețul individualismului aflat la baza competitivității și a productivității, fiind plătit în stări depresive și alienare socială. Aceste dificultăți au fost sesizate de cei care apelând la comunicarea publică au transformat cuvintele în arme, făcând din problematica raportului dintre procesele de integrare și cele de fragmentare socială o vulnerabilitate pentru securitatea statului vizat. Bazându-se pe un nivel scăzut de încredere a cetățenilor în instituții și pe un standard deontologic scăzut al mass-mediei, acțiunile de dezinformare, manipulare și de propagandă ale Rusiei vizează reprezentările sociale ce permit cetățenilor să se identifice ca membrii ai unor comunități imaginate ce împărtășesc același nucleu de convingeri și credințe. Adresând-se neliniștilor cetățenilor, noile forme ale propagandei nu fac decât să dea voce unor resentimente născute din percepția constituirii unor elite ce exclud cetățenii din lanțul decizional, a unor fragmentări sociale ce izolează.

²¹ personalități ale vieții publice sau entități mass-media

²² ce ia adesea forma apartenenței la structurile unui partid politic

²³ UE, NATO, George Soros sau multinaționalele fiind printre cele mai detestabile expresii ale străinului

Activarea mecanismului de simetrizare a relației emițător-receptor devine substratul fundamental al actelor de comunicare de influențare și de persuasiune, prin simetrizare urmărindu-se atât inducerea iluziei unei comuniuni, fie ea și temporare, cât și diminuarea anxietății asociate finitudinii, autonomiei și individualizării. Eficiența acțiunilor de dezinformare, manipulare și propagandă se datorează astfel apelului pe care acestea le fac la adresa sistemelor de convingeri și a formelor implicite de gândire, localizate la nivel subconștient acolo unde gândirea critică și reflexivitatea își pierd eficiența. Apelând la nevoia de recunoaștere și de familiaritate a individului, operațiunile informaționale ostile câștigă în eficiență prin promisiunea unei societăți idilice, mai simple, mai omogene și mai puțin conflictuală. O promisiune care creează așteptări nerealistice ce se regăsesc în identitatea socială pe care o orientează către pasivitate, nediferențiere, amorf, golire de autentic. Resursa fundamentală pe care o deține statul în această confruntare rămâne educația, element fundamental în formarea unei gândiri sistemice ce face posibilă adaptarea, acceptarea diversității și a complexității societăților moderne, precum și creșterea rezilienței la manipulare.

BIBLIOGRAPHY

*** *Future State 2030: The global megatrends shaping governments* - Mowat Centre, School of Public Policy & Governance, University of Toronto

1. Anthony, Smith. *Nationalism and Modernism*, Routledge, 1998
2. Breakwell, Glynis. *Coping with threatened identities*. London: Methuen, 1986
3. Buzan, Barry. *People, states & fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*. Ecpr Press, 2008
4. Christopher Paul, Matthews Miriam. *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model. Why It Might Work and Options to Counter It*, RAND Corporation, 2016
5. Durand, Gilbert. *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*, PUF, Paris, 1960,
6. Evelyne, Patlagean. *L'histoire de l'imaginaire*, La Nouvelle Histoire, Editions Retz, Paris, 1978
7. Gellner, Ernest, John Breuilly. *Nations and nationalism*. Cornell University Press, 2008.
8. Ignacio, Matte-Blanco. *Thinking, feeling, and being*. Routledge, 2003
9. Ignacio, Matte Blanco. *The unconscious as infinite sets: An essay in bi-logic*. Karnac Books, 1998.
10. Pierre Bourdieu. *Language and symbolic power*. Harvard University Press, 1991
11. Ramonet, Ignatio, *Propagandes silencieuses : masses, télévision, cinéma*, Éditions Galilée, 2000
12. Robert, Stolorow. *Phenomenology and Metaphysical Realism*, 2018
13. Valerdi, Ricardo, William B. Rouse. *When systems thinking is not a natural act. Systems Conference, 2010 4th Annual IEEE*. IEEE, 2010.
14. Volodymyr N. Shemayev, *Cognitive Approach to Modeling Reflexive Control in Socio-Economic Systems*, in: Information and Security, No 22, 2007